

Kovács Márk Károly¹

Az aszaszinok mint a ma ismert terrorszervezetek elődei

The Assassins as the Predecessors of Today's Known Terrorist Organisations

Absztrakt

Az aszaszinok kapcsán egy a középkorban működött titkos rend emléke jelenik meg, akik a nagy nyilvánosság előtt, kegyetlenül végezték ki célpontjaikat akár a saját életük feláldozásával is. A modern terrorizmus és a terrorizmus korszakokba sorolása, valamint a terrorizmus történetének vizsgálatakor azonban számos megosztó kérdés keletkezett. A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy tekinthetők-e az aszaszinok a modern terrorizmushoz kapcsolható elődszervezetnek, vagy csak egy a középkorban működő terrorszervezet volt a történelemben. A problémafelvetést követően az aszaszin rend kialakulását, Hasan-i Sabbah tevékenységét és a rend módszereit mutatom be, amit követően az összegzésben megpróbálok választ adni a feltett kérdésre.

Kulcsszavak: aszaszin, önfeláldozás, öngyilkosság, modern terrorizmus

Abstract

In connection with the Assassins, a memory of a medieval secret organisation appears in our minds which used to kill and massacre their victims in front of big audiences and masses even through their self-sacrifice. The categorisation of modern terrorism and the eras, waves of terrorism and the research of the history of terrorism resulted in a number of divisive question. This study seeks to answer the question of whether the Assassins could be considered the forerunner of modern terrorism or whether it was only a medieval terrorist organisation in the history of terrorism. After the introduction of the problem, the study will present the formation of the Assassin order, the activities of Hasan-i Sabbah and the methods of the order, then it will try to answer the question in the summary.

Keywords: Assassins, self-sacrifice, suicide, modern terrorism

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktori hallgató – University of Public Service, Doctoral School of Military Sciences, PhD student, e-mail: kovacs.mark@uni-nke.hu

1. Bevezetés

A terrorizmus témakörével kapcsolatban számos vita, ellentét és egyet nem értés található, amire a szó egységesen elfogadott definiálásának problémája egy kiváló példa. Megosztó kérdés az aszaszin rend és annak értelmezése is. A témában szakértők egyik tábora a modern terrorizmus elődszervezeteként értelmezi, a másik tábor a rendet egy középkori terrrorszervezetnek tekinti, és elutasítja a modern terrorizmussal való kapcsolatát. David C. Rapoport² megállapítása szerint a rend nem tekinthető a mai, modern terrorizmus elődjének, és csak közismertségük miatt hivatkoznak rá. A modern terrorizmusnak nincs az időben több századra visszanyúló történelme, és csak az 1870-es évek elejétől beszélhetünk róla. Hasonlóságok azonban találhatók akár a 19. századi anarchista terrrorszervezetekkel is – azok módszerei és a megszűnései miatt. A 21. századi iszlamista terrrorszervezetekhez – például al-Káida vagy Iszlám Állam – hasonlóan négy tényezővel foglalkoztak egy támadás alkalmával, támadók, áldozatok, Istenség és a nyilvánosság.³ A modern terrorizmus céljait az emberi erőfeszítésen keresztül éri el, és a célok eléréséhez a legmegfelelőbb eszközt választja. Vallási csoportok esetén a vallás mint identitás és eszköz jelenik csak meg. Két meghatározó egyedi tulajdonsággal rendelkezik a korábbi terrrorszervezetekhez képest: szervezeti felépítés és taktika. A két tulajdonság folyamatosan változik annak érdekében, hogy a terrrorszervezet a lehető leghatékonyabban működjön. A cél egy politikai problémára való figyelemfelhívás lett, amihez minden – akár más szervezetek sikerei alapján – taktikát és módszert felhasznál. A fő szempont a megfelelő taktika és módszer megválasztása során az elkövető lehetséges túlélése vagy öngyilkos merénylet esetén a kiemelkedő siker, valamint a civil áldozatok számának növelése.⁴ Kecskés Tímea az öngyilkos merénylők vizsgálata során elismeri a fidá'ik közismertségét, de a 19. és 20. századi anarchista terrrorszervezetekre ez már expliciten nem volt jellemző. A történelem során számos példa található az önfeláldozásra, amit az aszaszinokra vezetnek vissza, de nem tekinthetők a modern terrorizmus elődjének. Anarchista terrrorszervezet esetén a Narodnaja Volja II. Sándor cár elleni merényletére mint öngyilkos merénylet alkalmazására tekintenek.⁵ Szeparatista terrrorszervezetek közül említhetők a Tamil Eelam Felszabadító Tigriseihez (LTTE – *Liberation Tigers of Tamil Eelam*) köthető fekete tigrisek, vagy Csecsenföldön a fekete özvegyek, akik öngyilkos merényleteket hajtottak végre.⁶ A Baszk Haza és Szabadság vagy az Ideiglenes Ir Köztársasági Hadsereg szeparatista szervezeteknél azonban sosem alkalmazták az öngyilkos merénylőket. Gérard Chaliand⁷ és Arnaud Blin⁸ szerint az aszaszinok közel álltak a modern terrorizmus fogalmához.

² Kutatási területe a terrorizmus, nevéhez kapcsolódik például a modern terrorizmus történelmének négy hullámba osztása.

³ David C. Rapoport: *Fear and Trembling: Terrorism in Three Religious Traditions. The American Political Science Review*, 78. (1984), 3. 659, 664–665, 672.

⁴ Brian Michael Jenkins – Butterworth, Bruce R.: *"Smashing Into Crowds" – An Analysis of Vehicle Ramming as a Terrorist Tactic*. San José State University – Mineta Transportation Institute, 2019. 2.

⁵ Kecskés Tímea: *A nők mint öngyilkos merénylők. Nemzet és Biztonság*, 2. (2009), 4. 23.

⁶ Resperger István – Túri Viktória: *A nők szerepe a terrrorszervezetekben. Repüléstudományi Közlemények*, 23. (2011), 2. 13–15.

⁷ Geopolitikai szakértő, valamint irreguláris hadviselés – különös tekintettel a gerilla hadviselésre és felkelésekre – és katonai stratégia témakörökben publikál.

⁸ Történész – hadtörténelem, terrorizmus, modern konfliktusok kialakulása – és a nemzetközi kapcsolatok szakértője.

A támadás vagy politikai gyilkosság a személy a társadalomban képviselt szimbolikus jelentése miatt történt elsődlegesen, és nem személyes sérelmek vagy szembenállás okozta. A fenntartott félelem, kiszámíthatatlanság és a képesség, hogy bárki potenciális áldozat lehetett megfélemlíthető a modern terrorszervezeteknek. Gérard és Arnaud konklúziója szerint az aszaszinok tekinthetők a ma ismert terrorszervezetek elődjének, és bizonyítható, hogy a terrorizmus nem a 20. és 21. század vívmánya.⁹

2. Az iszmáiliták

Az iszmáiliták kiválását, megjelenését a síita ágon belül Marshall Hodgson¹⁰ Ja'far as-Sádiq síita imám nevéhez kötötte. Az új szekta nevét pedig Sádiq egyik saját fiáról nevezte el.¹¹ Elhatárolódtak a rendszerellenes politikai tevékenységtől, és Huszain után a huszainida imámokat ismerték el – fián, Ali b. al-Husaynon keresztül vezették tovább az imámok sorát.¹² Az iszmáiliták elfogadják a Koránt, rendelkeznek a szunnita ág által használt hadíszhoz hasonló írásokkal, valamint a saríát¹³ is alkalmazzák. Társadalmuk felépítése a hierarchikus rend szerint az imám, a dá'í¹⁴ és a dá'í alá rendelték egészen a hierarchia aljáig, a hívőkig.¹⁵

Az iszmáiliták sikerei és aranykora 909-től kezdődött, amikor Észak-Afrikában kikiáltották a Fatimida Kalifátust. Nevüket a Próféta lánya, Fatima után kapták, és közel fél évszázadon keresztül irányították Észak-Afrikát és Sziciliát. Az észak-afrikai területek mellett, a Közel-Keleten Palesztinába és Szíriába 969-től fegyveres csoportokat küldtek. A kalifátus legnagyobb területi kiterjedése során magában foglalta a mai Egyiptomot, Szíriát, Észak-Afrikát, Sziciliát, Afrika vörös-tengeri oldalát, Jement, Szaúd-Arábiában Mekka és Medina városait.¹⁶ A fatimidák fénykoruk idején számos ellenséget szereztek, és 1011-ben egy fatimida-ellenes manifesztumot is kibocsátottak. A kalifátus Ma'add al-Mustansir¹⁷ fatimida kalifa idején 1050-re kimerült, és belső gondokkal – gazdasági és katonai – is küzdött, de még néhány hónapra el tudta foglalni Bagdadot.¹⁸ 1094-ben al-Mustansir halála előtt Abu Mansur Nizári volt a kijelölt utód, de al-Afdal politikai és katonai erejét felhasználva megfosztotta Nizárit a tróntól. Az iszmáilita mozgalmon belül rivalizáló csoportok két ágként kiváltak, és létrejöttek a nizárita és musta'li ágak. Az al-Hasan vezetése alatti perzsa iszmáiliták Nizárit tartották a jogos örökösnek.¹⁹

⁹ Gerard Chaliand – Arnaud Blin: *Zealots and Assassins*. In Gerard Chaliand – Arnaud Blin (szerk.): *The History of Terrorism*. Los Angeles, University of California Press, 2007. 60–61, 76–78.

¹⁰ Marshall Goodwin Simms Hodgson a Chicagói Egyetem volt professzora, iszlám tanulmányok és történelem kutatási területekkel foglalkozott.

¹¹ Marshall G. S. Hodgson: *The Secret Order of Assassins*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2005. 9.

¹² Farhad Daftary: *Aszaszin legendák*. Budapest, Osiris, 2000. 24.

¹³ Az iszlámban törvénytár, amely a helyes viselkedésmintákat részletesen tartalmazza az élet kérdéseire.

¹⁴ Misszionáriusok, akiket régiókra osztottak és szétküldtek az iszlám világban az iszmáilita doktrinák propagálása céljából, hogy új hívőket toborozzanak. Farhad Daftary: *Persian Historiography of the Early Nizāri Ismā'īlis*. *Iran – Journal of the British Institute of Persian Studies*, 30. (1992), 1. 91.

¹⁵ Hodgson (2005): i. m. 10.

¹⁶ Bernard Lewis: *The Assassins*. New York, Basic Books, 2003. 39–40.

¹⁷ Kalifiként töltött ideje: 1036–1094.

¹⁸ Hodgson (2005): i. m. 20.

¹⁹ Daftary (2000): i. m. 36.

A Fatimida Kalifátus egyiptomi tevékenységével párhuzamosan az iszmáilitákon belül kivált a Nizári ág. Eredetüket általában Ja'far al-Sadiq fiától, Ismá'iltól származtatják, amikor a síita ág szétvált.²⁰ 1090-ben Hasan-i Sabbah kivásárolta az alamúti erődöt 3000 arany dinárért – az aszaszinok későbbi központját. Az erőd megvásárlásával és az iszmáiliták öröklési problémája miatt minden kapcsolatukat megszakították a Fatimida Kalifátussal.²¹ Innen számolható a perzsiai és szíriai nizári állam létrejötte. 1095-ben Nizári meghalt, ezért Hasan-i Sabbahot ismerték el központi vezetőjüknek.²² A fatimida kalifátussal ellentétben a nizári államot kezdetben a dá'ik irányították, majd áttértek a nizári imámokra.²³

3. Az Aszaszin rend

Az aszaszin elnevezés az arab hashishiyya (többesszámban hashishiyyun) vagy a hashish – hashist fogyasztok – szavakból származhat, és a Latin assasinus szóból eredeztetik jelentését.²⁴ A szó eredeti jelentése gyógynövény, száraz gyógynövény, de takarmány értelmezésben is használták. A gyógynövényt értelmezték át, és a narkotikum lett a szó elsődleges jelentése.²⁵ Bernard Lewis²⁶ kutatása alapján az aszaszin elnevezést csak a szíriai iszmáilitákra használták kezdetben. Marco Polo 1273-as perzsiai utazását követően megírt beszámolóí és a nyugati orientalisták nyomán használták a szíriai és perzsiai iszmáilitákra az aszaszin kifejezést.²⁷ A rend nevével kapcsolatban már evidenciaként jelenik meg, hogy a rendszeres hasisfogyasztásuk alapján kapták nevüket. Gúnynévként használták kezdetben az egész nizári társadalomra, és csak később korlátozódott a fidá'ikra. Ezt azonban számtalan, a tanulmány során hivatkozott szerző is cáfolja a fidá'ik által elkövetett merényletek követelményei miatt, mint a pontosság, precizitás, türelem és állandó készenlét előre nem meghatározott időtartamban.²⁸

4. Az alapító

Hasan-i Sabbah iszmáili dá'i és a nizári állam alapítója Qumm (Északnyugat-Irán vagy Közép-Perzsia) városában született 1040 körül tizenkettes síita családba, és fiatalon tért csak át iszmáilijjára. Tanulmányait Rajj városában kezdte meg – matematika, csillagászat és asztrológia témakörökben –, majd 1079-ig Egyiptomban folytatta azokat.²⁹ A tanulmányai idejéből terjedt el a „három iskolatárs” legendája. 1072-ben

²⁰ Lásd: www.britannica.com/biography/Jafar-ibn-Muhammad

²¹ Nizári Ismá'iliyyah, lásd: www.britannica.com/topic/Nizari-Ismailiyyah

²² Daftary (2000): i. m. 39.

²³ Daftary (1992): i. m. 91–92.

²⁴ Hodgson (2005): i. m. 134.

²⁵ Lewis (2003): i. m. 22.

²⁶ Amerikai-brit orientalista történész volt.

²⁷ Lewis (2003): i. m. 19.

²⁸ Daftary (2000): i. m. 41.

²⁹ Daftary (2000): i. m. 38.

kinevezték dá'inak és 1075–1077 között Isfahanban tartózkodott – iszmáilita dá'i központ volt Perzsiában –, majd 1077-ben visszatért Kairóba a tanulmányait folytatni. 1081-ben ismét visszatért Isfahanba, és néhány évet utazással töltött mint dá'i. 1087-től Daylam régióban élt, és a régió dá'ija lett, ami később hozzásegítette Alamút erődjének megvásárlásához.³⁰

A legenda szerint Hasan-i, Nizám al-Mulk (későbbi szeldzsuk vezír) és Omar Khayyam (későbbi költő és csillagász) egy tanítómesternél tanultak. Tanulmányaik alatt fogadalmat tettek egymásnak, hogy a jövőben, aki sikeresebb lesz, az segít a másik két társán. Nizám al-Mulk vezír rangot kapott, ezért Omar a korai nyugdíjazását kérte – rendszeres pénzügyi támogatás formájában –, Hasan-i pedig a szeldzsuk kormányba kért munkalehetőséget.³¹ Idővel vezírjelölt lett, ezért a kormányon belül vetélytársa lett végül al-Mulknak, és a szultánnál is kegyvesztetté vált. A legendát Bernard Lewis a személyek feltételezett születési és halálozási időpontjaival cáfolta. Lewis szerint al-Mulk valószínűleg 1020 körül született, és 1092-ben halt meg, Omar és Hasan-i születési ideje ismeretlen, de előbbi 1123 körül halt meg, utóbbi pedig 1124-ben Alamútban.³²

Az alamúti erőd megvásárlása és újraépítése után Hasan-i dá'ikat küldött szét például Szíria-szerte nizári közösségek létrehozására. A megbízottakat Alamútból küldte ki, és ők ugyanazt a taktikát alkalmazták. A stratégiai jelentőségű erődöket, területeket elfoglalták, és ideiglenes szövetségeket hoztak létre.³³

Az aszaszinok szíriai ágát 1130-ig az Alamútból küldött misszióvezetők irányították, és Hasan-i Sabbah szabályai és utasításai szerint működtek Damaszkuszról és Aleppóból. A szíriai aszaszinok al-Hakim al-Munajjim nevéhez köthetők, aki Perzsiából vándorolt Aleppóba. A megjelenésükhöz és sikeres kezdeti fennmaradásukhoz Fakhr al-Mulk Radwan, aleppói szeldzsuk uralkodó felismerése is szükséges volt. (Radwannak új támogatókat és katonai erőt kellett találnia ellenségeivel és vetélytársaival szemben, amit az aszaszinok saját életben maradásukért és biztonságukért cserébe ajánlottak.) Az első dokumentált merényletük 1106-ban Afamiya ellen történt. A perzsiai ág módszereit másolták le, bízva a hasonló sikerek elérésében, ezért erődöket foglaltak el és tartottak fenn, valamint ideiglenes szövetségeket kötöttek.³⁴ Sinan ibn Salman ibn Muhammad, közismertebb nevén Rasid ad-Din Sinan vagy Hegyi Öreg, az aszaszinok szíriai ágának legkiemelkedőbb és legismertebb vezetője volt – személye Hasan-i Sabbah szíriai megfelelője. Központja a Masyaf erőd volt, amely lényegesen kisebb volt az alamúti vagy lamasari erődhöz képest. (A méretek érzékeltetéséhez, Vladimir Ivanow³⁵ a 20. század elején tett látogatása során írt feljegyzésében az erődöt egy nagy háznak minősítette.³⁶) Szíriai tartózkodása idején sikerült függetlenségüket megszerezni a perzsiai központtól – Sinan halálával el is veszítették azt.

³⁰ Farhad Daftary: *Hasan Sabbah. The Institute of Ismaili Studies*, (é. n.).

³¹ Hodgson (2005): i. m. 137.

³² Lewis (2003): i. m. 48.

³³ Daftary (2000): i. m. 39.

³⁴ Lewis (2003): i. m. 110–112.

³⁵ Nevét írott formában használják Wladimir Ivanowként is, fő kutatási területe az iszmáiliták voltak, és a modern iszmáilita tanulmányok megalkotójának is nevezik.

³⁶ Farhad Daftary (szerk.): *Fifty years in the East: The Memoirs of Wladimir Ivanow*. London, I.B. Tauris, 2015. 138–139.

5. Módszerek

Hasan-i Sabbah a politikai gyilkosságokra és bérgyilkosságra létrehozta a fidá'ik³⁷ intézményét, elsődlegesen, hogy politikai céljainak ezáltal adjon nyomatékot, vagy sikeresen teljesítse azokat. A fiatalokból, önkéntesen jelentkezett személyekből tanították ki a fidá'ikat.³⁸ Alamútban elkülönülve éltek, de semmi nem utal kivételezésre (nem rendelkeztek a nizári társadalmon belül különleges nyelvismerettel, ranggal vagy egyedi öltözettel).³⁹ Ennek ellentmond a beavatási legenda, amely Burchard von Strassburg⁴⁰ I. Frigyesnek írt jelentéséből keletkezhetett, 1175-ös őszi látogatása alapján. A legenda szerint az erődökben élő családok gyerekeit begyűjtötték, és teljes elszigeteltség mellett nevelték, képezték őket – a képzés főként a bármikori feltétlen engedelmessegre fókuszált. Motiválóerő a biztos Paradicsomba való bebocsátás volt.⁴¹

A műveletekre az elkövetők maguk jelentkeztek, és köztudott volt az önfeláldozási hajlam is, amely megfeleltethető a napjainkban ismert öngyilkos merénylőknek. Az önfeláldozás a gyilkosságok utáni garantált elfogásukat jelentette. Az elfogást követte az általános kínzás, majd a haláluk, ezért az önfeláldozást a lélek megtisztulásaként, a fény birodalmába való távozásként értelmezték.⁴² A haláluk a gyors kivégzéstől egészen a tűzön való élve elégetésig terjedt.⁴³

Az aszaszinok által elkövetett emberöléseket kiemeli a többi gyilkosságból az elkövetés módja. Hodgson szerint az emberölést látványosan, nagyközönség előtt hajtották végre, drámai köntösben, gyakran mecseteknél vagy bíróságokon.⁴⁴ Az egyetlen megkötés volt, hogy fegyverként tört kellett használni, ezért az áldozat közvetlen közelébe kellett kerülni.⁴⁵ A fizikai közelség következménye pedig általában a korábban említett önfeláldozás volt. A módszer a nyugati nemzetállamok esetén számos legenda létrejöttéhez és elterjedéséhez vezetett. Keleten a módszer hatékonysága miatt vonzóvá vált felbérlésük és alkalmazásuk.

A mérgezés vagy méreg alkalmazása idővel megkérdőjeleződött. Joseph von Hammer⁴⁶ lehetséges módszerként említi, és szerinte II. Mohammed b Hasan – Hassan II. 'ala Dhikrihi'l Salam fia – halálát is mérgezés okozta.⁴⁷ Bernard Lewis már megkérdőjelezi, majd elutasítja a mérgek használatát, és fegyverként csak a tört nevezi meg, valamint a hozzá tartozó késelés módszerét.⁴⁸

³⁷ „Azok akik készek feláldozni magukat.”

³⁸ Daftary (2000): i. m. 40.

³⁹ Hodgson (2005): i. m. 82–83. és James Waterson: *The Ismaili Assassins: A History of Medieval Murder*. London, Frontline Books, 2019. 169.

⁴⁰ Nevéhez köthető az első európai beszámoló a fidá'ik tevékenységéről, amely I. Frigyesnek írt jelentéséből maradt fenn 1175 őszéről. Bővebben: Daftary (2000): i. m. 86.

⁴¹ Daftary (2000): i. m. 86–87.

⁴² Hodgson (2005): i. m. 83.

⁴³ Waterson (2019): i. m. 143.

⁴⁴ Hodgson (2005): i. m. 114.

⁴⁵ Lewis (2003): i. m. 137.

⁴⁶ 1777–1856 között élt osztrák orientalista és történész volt.

⁴⁷ Joseph von Hammer: *The History of the Assassins*. London, Smith and Elder Cornhill, 1835. 141.

⁴⁸ Lewis (2003): i. m. 137.

A gyilkosság célpontjaként kiválasztott személyek foglalkozásuk alapján három kategóriába voltak oszthatók. Első kategória a katonai vezetők és vallási méltóságok voltak, akik az emírtől egészen a szultánig bárkik lehetettek. Befolyásoló tényező volt, hogy az áldozatok az aszaszinok területeit vagy tulajdonait támadták, vagy legyőzték őket egy-egy csatában, ezért célponttá váltak. Kalifák elleni merénylet már csak inkább szimbolikus jelentésű volt, ők közvetlen nem cselekedtek az aszaszinok érdekei ellen. A második kategóriát az olyan helyi személyek jelentették, akik az aszaszinok tanításait, jogaikat vagy kiváltságait csorbították – jellemzően városi vezetők, a törvény képviselők. A harmadik kategóriában a nem iszmáiliták érdekeihez köthető, klasszikus bérgyilkosság volt. Az áldozatok foglalkozása vagy személye az aszaszinok számára lényegtelen volt.⁴⁹

Fakhr al-Din al-Rázi⁵⁰ – Rashid ad-Din Sinán narratívája szerint – az iszmáiliták elleni beszédei miatt Muhammad II. fidá'it küldött hozzá. A fidá'i hónapokig járt Rázi előadásaira, ahol számtalan lehetősége lett volna a szokásos módon megölni. Al-Rázi végül az egyetem félreeső részén érte a támadás. A támadás alatt, de a közvetlen a késelés előtt már megértette a probléma lényegét, és ezért életben maradt. A fidá'it lefizette al-Rázi, valamint megígérte, hogy felhagy az iszmáiliak szidalmazásával.⁵¹

1131-ben II. Mahmud szeldzsuk szultán meghalt, és öröklési vita tört ki testvére és fia között. A bagdadi kalifa – al-Mustarshid Billah – a Masud elleni oldalhoz csatlakozott. Al-Mustarshidot és vezireit 1139-ben Masud szultán ezért elfogta Hamadannál, és Maraghába szállította őket. A táborban Masud tiszteletben tartotta a fogvatartottak rangjait, de külön védelmet nem biztosított nekik. Az aszaszinok ezért akadály nélkül közel kerülhettek al-Mustarshidhoz, és megölték.⁵²

Nizam al-Mulk szeldzsuk vezír haláláról számos legenda, történelmi bizonytalanság maradt fenn. Bernard Lewis például al-Mulkot nevezi meg a fidá'ik első áldozatának.⁵³ A szeldzsukok fel akarták számolni az iszmáilita közösséget (de a szunniták és a síita ágon belül a tizenkettesek és zajditák is szélsőségesen és ellenséggként bántak velük). Al-Mulk számos, az iszmáiliták elleni kinyilatkoztatást tett – például céljuk az iszlám megszüntetése vagy az emberiségre kárhozatot hoznak –, amelyekből a leghíresebb *A kormányzás* című könyv volt.⁵⁴ Az iszmáiliták irtásában és tulajdonaik felszámolásában is aktív részt vállalt. Sava városában történt az első szeldzsuk kivégzés iszmáilita csoporton, akik megölték a város müezzinjét. A gyilkosság miatt al-Mulk elrendelte a csoport vezetőjének kivégzését.⁵⁵

Mawdud ibn Altuntash Moszul emírje és a szeldzsuk hadsereg keleti expedíciós hadseregének egyik parancsnoka volt. 1111-ben érkezett Aleppóba, amit az aszaszinok és Radwan is fenyegetésnek értékelt. 1113-ban Radwan meghalt, és Mawdud befolyása növekedett a városban, párhuzamosan az iszmáiliták elleni általános elégedetlenség is fokozódott.⁵⁶ 1113. október 2-án a Cathedral mecsetben a tömegből kilépvé egy aszaszin

⁴⁹ Hodgson (2005): i. m. 112–113.

⁵⁰ Perzsa polihisztor és iszlám tudós volt 1150–1210 között.

⁵¹ Lewis (2003): i. m. 79.

⁵² Lewis (2003): i. m. 70–71.

⁵³ Lewis (2003): i. m. 54.

⁵⁴ Daftary (2000): i. m. 33.

⁵⁵ Lewis (2003): i. m. 53.

⁵⁶ Lewis (2003): i. m. 113–114.

törrel hason szúrta Mawdudot. Az aszaszint azonnal kivégezték, de az emír sem élte túl.⁵⁷ A késes támadás megfelelt az aszaszinoknál meghatározott összes jellemzőre: nagy nyilvánosság előtt követték el, törrel, és az aszaszin nem élte túl a merényletet.

Az erőd foglalásokkal és az erődök birtoklásával egyben megeremtették saját bázisaikat is. Alapvető céljuk az erőd foglalásokkal a szunnita birodalom támadása és önálló apró közösségek létrehozása volt. Az erődöket békeidőben lakhelyként, regionális központként – saját fizetőeszközzel és pénzverdével rendelkeztek – és katonai bázisként használták. Háború vagy fenyegetettség esetén visszavonultak, és bezárkóztak az erődökbe, feltételezve hogy az ellenség már nem elég erős vagy túlságosan idő- és erőforrás-igényesnek tekinti egy-egy ostrom megkezdését.⁵⁸ Az erődök környezete támogatási, toborzási és utánpótlási garanciákat biztosított az erőd birtokosainak. A környező települések lakosainak segítsége azonban kétirányú volt – az erőd lakóinak, birtokosainak is segítséget kellett nyújtani szükség esetén a környezetnek a kölcsönös, sikeres együttélés reményében. 1144-ben Imad al-Din Zengi emír hódítása és a Szíriában keltett fenyegetése az aszaszinok visszavonulását is jelentette. Jabal Bahra és Jabal al-Summaq hegyekben fenntartott erődökbe vonultak vissza, és a kivárás eszközt választották.⁵⁹

Hasan-i Sabbah nevéhez köthető az Alamút erődjének megvásárlása és megerősítése, illetve fejlesztése. Alamút Teherán és a Kaszpi-tenger között félúton található Qazwin tartományban, a mai Irán területén. A környezet domborzata az erődöt megközelíthetetlené tette, ezért az elhelyezkedése stratégiai szempontból tökéletes volt. A hegyen az utak meredek és szűkek voltak, közvetlen az erőd mellett két folyó is volt, amelyek esőzés után gyakran megáradtak. A nyugati értelemben vett váraktól azonban eltért az építőanyagokban és felépítésében, valamint nem védett vagy irányított stratégiaileg fontos területeket. Az állapota a megvásárláskor rossz volt – a falak omladoztak, a víz- és élelmiszer-ellátás nem volt megoldva.⁶⁰ A vásárlást követően Hasan-i prioritásai a környező földek és az erőd vízellátásának megoldása, a mezőgazdaság beindítása, alternatív utánpótlási útvonalak kijelölése, valamint az erőd szerkezeti megerősítése voltak.⁶¹ Az erőd fejlesztéseivel a rudbari régióban található 50 erőd közül a legnagyobb és legerősebb lett.⁶² Hasan-i Sabbah tevékenységével Alamút egyben a nizári iszmáiliták központjává vált, és dar al-hijra⁶³ szimbólumként tekintettek rá.

Kiya Burzurgumid vezetésével (1096-ban vagy 1102–1103 között) az aszaszinok megostromolták a lamasari erődöt. Kiya az erőd elfoglalása után a következő 20 évet az erődben töltötte mint főparancsnok. Az erőd stratégiai elhelyezkedése a Shah Rud terület teljes ellenőrzését tette lehetővé, és az iszmáili jelenlétet képviselte a Rudbar régióban.⁶⁴

⁵⁷ Waterson (2019): i. m. 104.

⁵⁸ Daftary (2000): i. m. 40.

⁵⁹ Waterson (2019): i. m. 151.

⁶⁰ Waterson (2019): i. m. 74–75.

⁶¹ Hodgson (2005): i. m. 73.

⁶² Von Hammer (1835): i. m. 51.

⁶³ Mohamed Mekkából Medinába való kivándorlását szimbolizálta, a hijra jelentése migráció, kivonulás.

⁶⁴ Lewis (2003): i. m. 52.

Az alamúti erőd kivásárlása nem volt egyedülálló az aszaszinok történelmében. A szíriai nizáriták az első erődjüket 1133-ban vásárolták meg Qadmust főúrtól, aki 1132-ben foglalta vissza a frankoktól. 1137-ben a Hariba erődöt támadta meg a helyi nizári közösség, és sikeresen elfoglalta azt – ezt az erődöt is frank helyőrség védte. 1140-ben a Masyaf erőd is nizári kézre került, amelyet a szíriai dá'i főhadiszállásaként rendeztek be és használtak.⁶⁵

1256 júniusában Alamútot vette ostrom alá a mongol hadsereg, és csak 1256 decemberében tudta bevenni – ezzel megszűnt a rend központja is. 1256 júniusában nem tudta elhúzódo ostrom nélkül elfoglalni a lamasari erődöt sem. A két sikertelen júniusi kísérletet követően a kisebb erődöket kezdték megfigyelni és ostromolni – ilyen volt például az isfahani erőd ostroma, amit két nap után feladtak.⁶⁶

A gyújtogatásról Joseph von Hammer tett említést. Gazi Gümüshteghin és Meleksaleh Ismail általi felbérzése során a rend a tűr alkalmazását lecserélte, és a gyújtogatást használta, annak figyelemfelkeltőbb és rombolóbb hatása miatt. Aleppo utcáin a bazárokat válogatás nélkül felgyújtották, majd a tűz átterjedt a környező épületekre is. A gyújtogatás mellett a házakból is égő tárgyakat dobáltak az utcára, és a kialakult értetlenség, zavarodottság alatt elmenekültek.⁶⁷

Az aszaszinok és az iszmáiliták hanyatlása Perzsiában kezdődött. 1252-ben Möngke nagykán befejezte nyugat-ázsiai hódításait, és megbízta testvérét, Hülegü kánt⁶⁸ a nizárita közösségek megszüntetésével. 1255-ben Hülegü megkezdte a mongol hadjáratot, majd 1256 decemberében az alamúti erődöt is sikeresen elfoglalta.⁶⁹ 1256-ra Alamút erődjének elvesztésével egy időbe tehető a perzsiái nizári állam bukása is. 1258-ra a rend elvesztette az összes erődjét, és csak egy kis szektaként maradt fent. Az életben maradtak átköltöztek és szétszóródtak Közép-Ázsia területén.⁷⁰

Az aszaszinok második mélypontja a szíriai események voltak, amikor al-Malik al-Zāhir Rukn al-Dīn Baybars al-Bunduqdārī⁷¹ egyiptomi és szíriai mamlúk szultán az aszaszinokat és iszmáilitákat felszámolta. Baybarst a kezdetben megpróbálták megvásárolni és a frankokhoz hasonló ajándékokat adományozni. A szultán nem fogadta el azokat, de az aszaszinoknak küldött adományokra adót vetett ki – a gondot a függetlenség jelentette és nem az anyagiak. 1271-ben két fid'í próbálta megölni a szultánt sikertelenül, és az a feltételezett merénylőket letartóztatta. 1273-ra Baybars felszámolta az aszaszinok birtokában lévő összes erődöt.⁷² (Fegyverletétel és békés élet választása esetén Baybars meghagyta és engedélyezte a nizárita közösségek további működését. Az aszaszin rendnek politikai gyilkosságaival fel kellett hagynia, vagy a teljes pusztulás várt rájuk.) Az aszaszinok hatalma ezzel végleg megbukott Szíriában és Perzsiában, és csak a nehezen megközelíthető területeken maradtak fenn, de számuk radikálisan csökkent, és felhagytak fid'í tevékenységükkel.⁷³

⁶⁵ Daftary (2000): i. m. 65.

⁶⁶ Waterson (2019): i. m. 181–182.

⁶⁷ Von Hammer (1835): i. m. 123.

⁶⁸ Ismert, személyére használt további nevek és átírások: Hulagu, Hulaku.

⁶⁹ Daftary (2000): i. m. 47.

⁷⁰ Lewis (2003): i. m. 107.

⁷¹ Ismert, személyére használt további nevek és átírások: Baybars I., Baibars I., al-Sálihi.

⁷² Lewis (2003): i. m. 131–132.

⁷³ Von Hammer (1835): i. m. 202–204.

A politikai súlyuk elvesztésével és számbeli csökkentésükkel a 13. századra eltűntek a történelemből. A 14. századra a perzsiai és szíriai iszmáiliták eltávolodtak egymástól, és megszakadt a két iszmáilita közösség között a kapcsolat.⁷⁴ A 19. században Szíriában találtak ismét nizári közösségekre – már az aszaszin politikai gyilkosságok és erődfoglalások nélkül.⁷⁵

6. Összegzés

Joseph von Hammer kutatása és utazásai alapján a rend erejét aktív időszakuk hosszúsága és az idők során kialakult legendák, mítoszok – majd három évszázadnyi aktív működésük –, a nagyhatalmaktól független, csak az alamúti vezetéshez hűséges tevékenységük adta. A szekta működési ideje a 11. századtól a 13. századig tartott.

Az aszaszinok célja a szunnita ág területeinek és befolyásának csökkentése volt. A célok elérését a fidá'i intézménye segítette a nyilvános kivégzésekkel és az állandó félelem fenntartásával – ezt egészítette ki az elkövető önfeláldozása és halála. (Az önfeláldozás szokatlan volt, de ismertségüket is ez növelte, és ezért hivatkozzák még napjainkban is a rendet. A tevékenységüket a 21. században az öngyilkos merénylők használatával lehet párhuzamba állítani, ami szintén nagy hírértékkel rendelkezik.) A céljukat végül nem sikerült elérni. A szunnita ág a 21. században is létezik, és a síita ághoz képest számbeli többségben vannak.

Az erődfoglalásokat Hasan-i Sabbah kezdeti találékonysága és stratégiai gondolkodása tette lehetővé, amit az alamúti erődből irányított parancsnokain és miszszionáriusain keresztül. A sikeresen elfoglalt erődökkel helyi bázisokat hoztak létre, amelyek stratégiailag fontos, de egyben védett területeken voltak. Az erődök lehetőségét biztosítottak egy hálózat kialakítására, mert védelmet nyújtottak, raktárként használták azokat, és a támadások lokális lehetőségét biztosították. Az elfoglalt erődöket a rend megszűnésével együtt lerombolták, felszámolták, és a tagok békés életformára tértek át.

A modern terrorizmus és az aszaszinok kapcsolatában hasonlóságok érzékelhetők, azonban az önfeláldozás vagy öngyilkos merényletek nem jellemzők minden modern kori terrorszervezetre. Az anarchista vagy nacionalista, szeparatista terrorszervezetek közt megtalálható az öngyilkos merénylői taktika, annak előnyei miatt használták, de nem volt kizárólagos az alkalmazása. A Baszk Haza és Szabadság vagy az Ideiglenes Ír Köztársasági Hadsereg számára a technológia rendelkezésre állt, mégsem használták. Az is elfogadható kijelentés, hogy a terrorizmus nem a 21. század – modern terrorizmus esetén nem a 19. század – vívmánya, hanem az aszaszinok is tekinthetők terrorszervezetnek. Az aszaszinok mint a modern terrorizmus elődszervezete kijelentés már nem tekinthető pontos következtetésnek. Lehetőség lett volna a civil áldozatok számának növelésére akár gyújtogatással, mérgezéssel vagy tömeges mézárálással is, de a rend a politikai gyilkosságok és bérgyilkosságok és azok hatékonysága mellett maradt.

⁷⁴ Lewis (2003): i. m. 133.

⁷⁵ Daftary (2000): i. m. 95.

Felhasznált irodalom

- Chaliand, Gerard – Blin, Arnaud: Zealots and Assassins. In Chaliand, Gerard – Blin, Arnaud (szerk.): *The history of terrorism*. Los Angeles, University of California Press, 2007. 55-79.
- Daftary, Farhad: Hasan Sabbah. *The Institute of Ismaili Studies*, (é. n.). Online: www.iis.ac.uk/encyclopaedia-articles/hasan-sabbah
- Daftary, Farhad: Persian Historiography of the Early Nizāri Ismā‘īlīs. *Iran – Journal of the British Institute of Persian Studies*, 30. (1992), 1. 91–97. Online: <https://doi.org/10.2307/4299872>
- Daftary, Farhad: *Aszaszin legendák*. Budapest, Osiris, 2000.
- Daftary, Farhad (szerk.): *Fifty years in the East: The Memoirs of Wladimir Ivanow*. London, I.B. Tauris, 2015.
- Hodgson, Marshall G. S.: *The Secret Order of Assassins*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2005.
- Jenkins, Brian Michael – Bruce R. Butterworth: “Smashing Into Crowds” – An Analysis of Vehicle Ramming as a Terrorist Tactic. San José State University – Mineta Transportation Institute, 2019. Online: <https://transweb.sjsu.edu/sites/default/files/SP-1119-Vehicle-Ramming-Attacks.pdf>
- Kecskés Tímea: A nők mint öngyilkos merénylők. *Nemzet és Biztonság*, 2. (2009), 4. 23–32. Online: www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kecskes_timea-a_n__k_mint_ongyilkos_merenyl__k.pdf
- Lewis, Bernard: *The Assassins*. New York, Basic Books, 2003.
- Rapoport, David C.: Fear and Trembling: Terrorism in Three Religious Traditions. *The American Political Science Review*, 78. (1984), 3. 658–677. Online: <https://doi.org/10.2307/1961835>
- Resperger István – Túri Viktória: A nők szerepe a terrrorszervezetekben. *Repüléstudományi Közlemények*, 23. (2011), 2. 1–24. Online: http://epa.oszk.hu/02600/02694/00055/pdf/EPA02694_rtk_2011_2_Resperger_Istvan_Turi_Viktoria.pdf
- Von Hammer, Joseph: *The History of the Assassins*. London, Smith and Elder Cornhill, 1835.
- Waterson, James: *The Ismaili Assassins: A History of Medieval Murder*. London, Frontline Books, 2019.